

Назарій ЖУРБА,

магістр кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків, Україна
e-mail: n.v.zhurba@student.khai.edu

Науковий керівник: Наталія ФЕДОСЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
гуманітарно-правового факультета
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6615-3937>
e-mail: n.fedosenko@khai.edu

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.52>

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЇ АВАРІЙ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: АНАЛІЗ ПЛАНІВ РЕАГУВАННЯ ТА ПРОГРАМ СТІЙКОСТІ НА ПРИКЛАДІ МІСЦЕВОЇ ГРОМАДИ

Анотація. Дослідження присвячене правовим аспектам локалізації та ліквідації аварій на об'єктах критичної інфраструктури (ОКІ) з урахуванням локальних планів реагування та програм стійкості. На прикладі Добровеличківської територіальної громади (ТГ) аналізуються особливості реалізації положень Кодексу цивільного захисту України в умовах техногенних та природних ризиків, зокрема для систем водо- та енергопостачання, а також хімічно небезпечних об'єктів (ХНО). Виявлено проблеми координації між комісіями з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (ТЕБ та НС) і операторами ОКІ, а також запропоновано заходи щодо удосконалення адміністративної відповідальності та впровадження положень Директиви (ЄС) 2022/2555 (NIS2) для посилення кіберрезилієнтності. Аналіз ґрунтується на локальних планах та чинному законодавстві, підкреслюючи роль децентралізації в управлінні ризиками.

Ключові слова: критична інфраструктура, локалізація аварій, план реагування, стійкість громади, Кодекс цивільного захисту, кібербезпека.

У контексті воєнного стану та змін клімату забезпечення резилієнтності критичної інфраструктури (КІ) стає ключовим завданням для територіальних громад (ТГ). Відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2022 № 2776-IX (далі — Закон про КІ), об'єкти критичної інфраструктури (ОКІ) визначаються як елементи систем, дисфункція яких становить загрозу національній безпеці, здоров'ю населення або економіці [1]. Стаття 22 Закону передбачає обов'язок органів місцевого самоврядування (ОМС) розробляти програми стійкості для запобігання кризовим ситуаціям, що можуть виникати внаслідок припинення надання критично важливих послуг, таких як водопостачання, енергетика та охорона здоров'я.

На рівні територіальних громад реалізація заходів здійснюється через плани реагування на надзвичайні ситуації, затверджені відповідно до Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI [2]. Цей нормативний акт регламентує

скоординовані дії суб'єктів цивільного захисту, зокрема локалізацію зон НС, організацію евакуації та мінімізацію наслідків. Для ілюстрації можна розглянути практику Добровеличківської територіальної громади Кіровоградської області (площа - 588,1 км², населення - 13,1 тис. осіб, 31 населений пункт), де потенційні ризики охоплюють техногенні аварії на хімічно небезпечних об'єктах (ХНО), гідрометеорологічні явища та фізичний знос інженерних комунікацій [3].

Основним інструментом є План реагування на надзвичайні ситуації Добровеличківської селищної ради, який передбачає оцінку ризиків за категоріями: стихійні (урагани зі швидкістю до 30 м/с, повені), техногенні (аварії на мережах водо- та енергопостачання) та пожежі [4, Розділ II]. Для хімічно небезпечних об'єктів (ХНО), таких як склади добрив і переробні підприємства, Додаток 14 деталізує сценарії аварій: витік небезпечних речовин через підвищений тиск, пошкодження

цистерн або транспортні аварії, із акцентом на системи оповіщення (диспетчер повідомляє ДСНС до «Ч» + 15 хв.), розвідку (СФРХБ) та евакуацію населення (зони МХЗ) [5]. Координація заходів покладається на комісію ТЕБ та НС із залученням 24 служб (324 особи), проте строки готовності (наприклад, лабораторії — до «Ч» + 1 год. 50 хв.) критично залежать від фінансування [5].

Інтеграція з іншими об'єктами критичної інфраструктури реалізується через спеціалізовані додатки. Додаток 5 (водопостачання) описує 22 свердловини та 68 км мереж КП «Нілот», які є вразливими до забруднення небезпечними речовинами або посухи (ризик високий через маловодність регіону) [6]. Локалізація аварій передбачає очищення води на пунктах польового водозабезпечення та медичний моніторинг (відбір проб на патогени). Додаток 7 (електропостачання) фіксує лінії ПЛ-10/6 кВ (РЕМ «Кіровоградобленерго»), чутливі до ураганів або обледеніння, із резервною потужністю 18,1 МВт від ГЕС [7]. У разі аварій (відключення через вітер > 25 м/с) активуються оперативні групи ДСНС із пріоритетом на забезпечення енергорезерву для систем цивільного захисту.

Зонування ризиків (Додаток до Плану реагування) класифікує територіальну громаду як таку з високим метеорологічним ризиком (урагани, повені) та помірним техногенним ризиком (пожежі на об'єктах підвищеної небезпеки - ОПН) [8]. Рекомендовані заходи включають встановлення інженерних бар'єрів, протипожежних систем та виведення ОПН з експлуатації. Алгоритм дій (Додаток 1) передбачає оповіщення населення (сирени, гучномовці) та збір комісії ТЕБ та НС кожні 30 хвилин [8].

У взаємозв'язку з цим функціонує Проект Програми підвищення стійкості територіальної громади на 2025–2026 роки, спрямований на реалізацію положень ст. 22 Закону про критичну інфраструктуру [9]. З дев'яти передбачених заходів ключовими є: № 3 - локалізація аварій; № 4 - кіберзахист; № 5 - фізична безпека мереж; № 9 - засоби індивідуального захисту для радіаційно-хімічного захисту [10]. Виконавцями програми є апарат ради, КНП «Добровеличківська лікарня» та КП «Нілот», фінансування яких здійснюється з бюджету щорічно за наявними можливостями, що забезпечує реалізацію положень ст. 50 Конституції України щодо екологічної безпеки [9].

Аналіз виявляє синергію між планами реагування та програмою стійкості територіальної громади. Плани забезпечують оперативну реакцію, зокрема розвідку та евакуацію населення протягом однієї години, тоді як програма орієнтована на превентивні заходи, зокрема розроблення паспортів безпеки для 29 об'єктів цивільного захисту [4]. Водночас встановлено наявність прогалин, серед яких недостатня інтеграція кіберризиків (наприклад, можливість аварій на хімічно небезпечних об'єктах через

несанкціоноване втручання у SCADA-системи), невизначеність у сфері відповідальності (стаття 211 КУпАП не адаптована до об'єктів критичної інфраструктури), а також обмежене фінансування резервів для спеціалізованих формувань радіаційного та хімічного захисту, що становить менше ніж 500 тис. грн на рік [5]. Зонування ризиків не повною мірою враховує положення Директиви (ЄС) 2022/2555 (NIS2), яка розширює вимоги до забезпечення резилієнтності у сферах енергетики, водопостачання та хімічної промисловості з обов'язковою транспозицією до 17 жовтня 2024 року [11]. Директива NIS2 підкреслює важливість локального рівня управління, зокрема у питаннях реєстрації операторів, реагування на інциденти та проведення навчань.

Таким чином, забезпечення стійкості критичної інфраструктури на місцевому рівні потребує комплексного підходу, що поєднує оперативне реагування, превентивне планування та цифрову інтеграцію. Важливими напрямками є оновлення планів реагування із застосуванням цифрових протоколів, проведення аудиту об'єктів критичної інфраструктури з визначенням відповідальності, а також імплементація положень Директиви (ЄС) 2022/2555 (NIS2) у частині кіберпланування. Залучення грантових ресурсів Європейського Союзу для підвищення кваліфікації персоналу та модернізації засобів захисту сприятиме зміцненню децентралізованого управління, мінімізації наслідків аварій і забезпеченню сталого розвитку територіальних громад.

Бібліографічні посилання

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2022 № 2776-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2776-20#Text>
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (ред. від 12.09.2025 № 4574-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
3. План реагування на надзвичайні ситуації Добровеличківської селищної ради. Снт. Добровеличківка, 2021.
4. Дії органів управління і сил цивільного захисту у разі небезпечних гідрометеорологічних явищ: Додаток 1 до Плану реагування. Снт. Добровеличківка, 2021.
5. Дії органів управління і сил цивільного захисту у разі аварій на ХНО з викидом НХР: Додаток 14 до Плану реагування. Снт. Добровеличківка, 2024.
6. Дії органів управління і сил цивільного захисту у разі аварій на системах водопостачання: Додаток 5 до Плану реагування. Снт. Добровеличківка, 2024.
7. Дії органів управління і сил цивільного захисту у разі аварій на підприємствах ПЕК: Додаток 7 до Плану реагування. Снт. Добровеличківка, 2024.

8. Зонування територій за ризиками НС: Додаток до Плану реагування. Смт. Добровеличківка, 2024.

9. Про затвердження Програми підвищення стійкості Добровеличківської ТГ... на 2025–2026 роки. Смт. Добровеличківка, 2025.

10. Заходи Програми підвищення стійкості...: Додаток до Програми. Смт. Добровеличківка, 2025.

11. Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9a3_001-22#Text.

N. Zhurba

Legal foundations of localization and elimination of accidents at critical infrastructure facilities: analysis of response plans and resilience programs on the example of a local community.

Abstract. This study is dedicated to the legal aspects of localization and mitigation of accidents at critical infrastructure facilities (CIFs), taking into account local response plans and resilience programs. Using the example of the Dobrovelyka Territorial Community (TC), the research analyzes the

implementation of the provisions of the Civil Protection Code of Ukraine under conditions of technological and natural risks, particularly for water and energy supply systems, as well as hazardous chemical facilities (HCFs). Coordination issues between the commissions on technogenic and environmental safety and emergency situations (TES and ES) and CIF operators have been identified. Measures are proposed to improve administrative liability and to implement the provisions of Directive (EU) 2022/2555 (NIS2) to enhance cyber resilience. The analysis is based on local plans and current legislation, highlighting the role of decentralization in risk management.

Keywords: critical infrastructure, accident localization, response plan, community resilience, Civil Protection Code, cybersecurity.

Зразок для цитування:

Журба Н. Правові основи локалізації та ліквідації аварій на об'єктах критичної інфраструктури: аналіз планів реагування та програм стійкості на прикладі місцевої громади. Пропілеї права та безпеки, 2025. №8. С. 208-210. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.52>.